

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

Irena LIPOWICZ

RPO-706476-II/12/MK

00-090 Warszawa Tel. centr. 22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 22 827 64 53

Warszawa, 26. VII. 2012.

Trybunał Konstytucyjny

Warszawa

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY K A N C E L A R I A	
wpl. dnia	30. 07. 2012
L.dz.	L. zał.

Wniosek

Rzecznika Praw Obywatelskich

Na podstawie art. 191 ust. 1 pkt 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) oraz art. 16 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 ze zm.)

wnoszę o

stwierdzenie niezgodności:

Art. 426 § 1 i 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.) w brzmieniu nadanym przez art. 1 ustawy z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 48, poz. 246) – w zakresie w jakim nie daje podstaw do zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy – z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1 oraz w związku z art. 32 ust.1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Uzasadnienie

W myśl art. 426 § 1 K.p.k. „od orzeczeń sądu odwoławczego oraz od orzeczeń wydanych przez Sąd Najwyższy nie przysługuje środek odwoławczy, chyba że ustawa stanowi inaczej.” Zgodnie z § 2 tego przepisu „od postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wydanego na skutek zażalenia, a także od wydanego w toku postępowania odwoławczego postanowienia o przeprowadzeniu obserwacji, o zastosowaniu środka zapobiegawczego lub nałożeniu kary porządkowej przysługuje zażalenie do innego równorzędnego składu sądu odwoławczego.”

Brzmienie art. 426 § 1 i 2 K.p.k. stanowi zatem, że od orzeczeń sądu odwoławczego dotyczących kosztów postępowania, jeśli sąd ten orzekał o kosztach po raz pierwszy, nie przysługuje środek odwoławczy. Wskazać wypada, iż obecne brzmienie art. 426 § 1 i 2 K.p.k. nadane zostało przez art. 1 ustawy z dnia 20 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 48, poz. 246), jednakże art. 426 K.p.k. również przed nowelizacją nie dawał podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 maja 2010 r., sygn. III KZ 38/10, publ. OSNKW Nr 8, poz. 74 z 2010 r.; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2004 r., sygn. III KZ 34/04, publ. LEX nr 141370).

W tym miejscu podkreślić należy, iż wprawdzie zgodnie z art. 626 § 3 K.p.k. na orzeczenie w przedmiocie kosztów postępowania zażalenie przysługuje, to jednak – jak rozstrzygnął to Sąd Najwyższy w powołanym wyżej postanowieniu z dnia 25 maja 2010 r., dyspozycja art. 626 § 3 K.p.k. nie dotyczy orzeczeń sądu odwoławczego, gdyż przepis art. 626 § 3 K.p.k. nie może być uznany za "stanowiący inaczej" niż art. 426 K.p.k., albowiem z jego treści w sposób niebudzący wątpliwości wynika, że dotyczy on jedynie orzeczeń w przedmiocie kosztów wydanych przez sąd pierwszej instancji, a nie przez sąd odwoławczy. Sąd Najwyższy w cyt. wyżej postanowieniu podkreślił ponadto, że z żadnego innego przepisu Kodeksu postępowania karnego nie wynika

dopuszczalność wniesienia zażalenia na orzeczenie sądu odwoławczego w przedmiocie kosztów postępowania. Zdaniem Sądu Najwyższego, w sytuacji gdy orzeczenie w przedmiocie kosztów wydane zostało przez sąd apelacyjny, otwarciu drogi odwoławczej stoi ponadto na przeszkodzie art. 27 K.p.k., w świetle którego Sąd Najwyższy rozpoznaje środki odwoławcze jedynie w wypadkach określonych w ustawie. Nie jest zaś Sąd Najwyższy sądem odwoławczym w relacji do sądu powszechnego (por. również postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2006 r., III KZ 8/06, R-OSNKW 2006, poz. 637 oraz z dnia 26 października 2007 r., V KZ 66/07, R-OSNKW 2007, poz. 2404).

Reasumując podnieść należy, że od orzeczeń sądu odwoławczego dotyczących kosztów postępowania, jeśli sąd ten orzekał o kosztach po raz pierwszy - tj. np.: od niekasacyjnych orzeczeń sądu okręgowego i sądu apelacyjnego orzekających w przedmiocie kosztów postępowania jako sądy II instancji; od tzw. orzeczeń „uzupełniających” wydanych przez sądy odwoławcze w trybie art. 626 § 2 K.p.k.; czy od orzeczeń sądu rejonowego działającego jako sąd odwoławczy, który rozstrzygał jako pierwszy o kosztach postępowania przy okazji rozpoznania zażalenia na postanowienie prokuratury o odmowie wszczęcia dochodzenia - nie przysługuje środek odwoławczy.

W moim przekonaniu wyłączenie w art. 426 § 1 i 2 K.p.k. możliwości wniesienia zażalenia na orzeczenie zapadłe w sprawie kosztów postępowania po raz pierwszy przed sądem formalnie (ustrojowo) odwoławczym narusza wzorce z art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 w zw. z art. 45 ust. 1 oraz w zw. z art. 32 ust.1 Konstytucji.

W pierwszej kolejności podkreślić należy, iż istota przedstawionego zagadnienia dotyczącego konstytucyjności art. 426 K.p.k., w zakresie, w jakim przepis ten nie daje podstaw do zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy, jest w mojej ocenie analogiczna do kwestii zgodności z Konstytucją art. 394¹ § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296, ze

zm.), co do której orzekał Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 9 lutego 2010 r. (sygn. SK 10/09, publ. OTK-A Nr 2, poz. 10 z 2010 r.; por. również wyrok TK z dnia 27 marca 2007 r., sygn. akt SK 3/05, publ. OTK-A Nr 3, poz. 32 z 2007 r.).

W powołanym wyroku z dnia 9 lutego 2010 r. Trybunał Konstytucyjny uznał art. 394¹ § 2 K.p.c. - w zakresie, w jakim (w brzmieniu obowiązującym do dnia 21 maja 2009 r.) nie dawał podstaw do zaskarżenia postanowienia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd drugiej instancji - za niezgodny z art. 78 w zw. z art. 176 ust. 1 w zw. z art. 45 ust. 1 oraz w zw. z art. 32 Konstytucji.

Zaprezentowana w w/w wyroku argumentacja Trybunału Konstytucyjnego, mimo, iż dotyczyła procedury cywilnej, w moim przekonaniu, znajduje pełne zastosowanie w niniejszej sprawie. Podkreślić należy, iż obecnie w postępowaniu cywilnym istnieje możliwość zaskarżania orzeczeń o kosztach, w przedmiocie których orzekł po raz pierwszy sąd odwoławczy i powołując się na dotychczasową linię orzeczniczą Trybunału Konstytucyjnego należy dojść do wniosku, iż tożsame rozwiązanie winno zostać wprowadzone do procedury karnej.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego prawo do sądu obejmuje w szczególności: prawo dostępu do sądu, tj. prawo do uruchomienia postępowania przed sądem, prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności, prawo do wyroku sądowego, tj. prawo uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd w rozsądnym terminie. Wypowiadając się w kwestii znaczenia prawa do sądu w aspekcie prawa do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, Trybunał Konstytucyjny przypominał, że na zasadę sprawiedliwości proceduralnej składają się w szczególności następujące wymagania: 1) możliwości bycia wysłuchanym, 2) ujawniania w sposób czytelny motywów rozstrzygnięcia, co ma zapobiegać jego dowolności i arbitralności oraz 3) zapewnienia uczestnikowi postępowania przewidywalności jego przebiegu (wyrok TK z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. SK 10/09; por. wyroki

TK z 31 marca 2005 r., sygn. SK 26/02; z 16 stycznia 2006 r., sygn. SK 30/05; z 26 lutego 2008 r., sygn. SK 89/06, z 20 maja 2008 r., sygn. P 18/07).

Trybunał Konstytucyjny wielokrotnie podkreślał, iż konstytucyjna zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego zakłada w szczególności: dostęp do sądu drugiej instancji, a co za tym idzie - przyznanie stronom odpowiednich środków zaskarżenia, które uruchamiają rzeczywistą kontrolę rozstrzygnięć wydanych przez sąd pierwszej instancji; powierzenie rozpoznania sprawy w drugiej instancji - co do zasady - sądowi wyższego szczebla, a w konsekwencji nadanie środkowi zaskarżenia charakteru dewolutywnego; odpowiednie ukształtowanie procedury przed sądem drugiej instancji, tak aby sąd ten mógł wszechstronnie zbadać rozpoznawaną sprawę i wydać rozstrzygnięcie merytoryczne. Dwuinstancyjność postępowania sądowego ma na celu zapewnienie zapobiegania pomyłkom i arbitralności w pierwszej instancji (wyrok TK z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. SK 10/09; por. wyrok TK z 27 marca 2007 r., sygn. SK 3/05).

Rozstrzygnięcie w sprawie kosztów procesu ma charakter akcesoryjny w stosunku do rozstrzygnięcia głównego, jednakże podkreślić należy za Trybunałem Konstytucyjnym, iż obowiązywanie zasady dwuinstancyjnego postępowania nie ogranicza się wyłącznie do głównego nurtu postępowania sądowego. Obejmuje także kwestie rozstrzygane incydentalnie, wпадkowo, jeżeli dotyczą praw lub obowiązków danego podmiotu (wyrok TK z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. SK 10/09; por. wyroki TK z 3 lipca 2002 r., sygn. SK 31/01 i z 31 marca 2009 r., sygn. SK 19/08).

Wprawdzie zasada dwuinstancyjności nie wymaga, aby w każdej kwestii incydentalnej, wпадkowej, niemającej charakteru odrębnej sprawy w rozumieniu Konstytucji, przysługiwał środek zaskarżenia, jednakże konieczność ustanowienia takich środków w niektórych kwestiach wпадkowych, niemających charakteru odrębnej sprawy w rozumieniu Konstytucji, może wynikać z ogólnego wymogu ukształtowania procedury sądowej zgodnie z zasadami sprawiedliwości proceduralnej (wyrok TK z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. SK 10/09; por. wyroki TK: z 5 lipca 2005 r., sygn. SK 26/04; z 27 marca 2007 r., sygn. SK 3/05; z 31 marca 2009 r., sygn. SK 19/08).

Podkreślenia wymaga, że zakres przedmiotowy prawa do dwuinstancyjnego postępowania sądowego wyznacza konstytucyjne pojęcie sprawy. Konstytucyjna zasada dwuinstancyjności, w myśl linii orzeczniczej Trybunału Konstytucyjnego ma zastosowanie w takim tylko wypadku, gdy sąd pierwszej instancji rozpatruje sprawę w rozumieniu Konstytucji. Jak uznał to natomiast Trybunał Konstytucyjny w powołanym w niniejszym wniosku wyroku z dnia 9 lutego 2010 r., w zakresie orzekania o kosztach procesu za sąd pierwszej instancji należy uznać ten sąd, który orzekł o zwrocie kosztów w danym zakresie po raz pierwszy. W tym stanie rzeczy, jeżeli formalnie sąd odwoławczy (sąd drugiej instancji), o kosztach procesu orzeka po raz pierwszy to należy uznać go za sąd pierwszej instancji, a akcesoryjne orzeczenie zapadające w sprawie kosztów postępowania, w zakresie, w którym jest pierwszym orzeczeniem w sprawie tychże kosztów, winno podlegać kontroli instancyjnej jako orzeczenie sądowe objęte dyspozycją art. 176 ust. 1 Konstytucji, w myśl której postępowanie sądowe "jest co najmniej dwuinstancyjne." Co równie istotne, jak podkreśla to Trybunał Konstytucyjny, w odróżnieniu od bardziej ogólnego art. 78 Konstytucji, który odnosi się do różnego typu postępowań przed organami władzy publicznej, unormowanie z art. 176 ust. 1 Konstytucji nie zawiera zwrotu "wyjątki od tej zasady określa ustawa" i z zakresu gwarancji wyrażonej w art. 176 ust. 1 Konstytucji nie zostało wyłączone orzekanie o kosztach postępowania (por. wyroki TK z dnia 9 lutego 2010 r., sygn. SK 10/09 i z dnia 27 marca 2007 r., sygn. SK 3/05).

Mając na względzie zaprezentowane powyżej stanowiska Trybunału Konstytucyjnego podkreślić należy, że jeżeli sąd odwoławczy rozstrzyga jako pierwszy o kosztach procesu karnego, orzeczenie w tym przedmiocie, w myśl powołanych w niniejszym wniosku wzorców konstytucyjnych winno być zaskarżalne do sądu drugiej instancji.

W tym stanie rzeczy, w moim przekonaniu, art. 426 § 1 i 2 K.p.k. – w zakresie w jakim nie daje podstaw do zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu zasądzonych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy – jest niezgodny z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1, w związku z art. 45 ust. 1 Konstytucji.

Dodatkowo wskazać należy, że regulacja art. 426 § 1 i 2 K.p.k. narusza również zasadę równości wyrażoną w art. 32 ust. 1 Konstytucji, zgodnie z którą „Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne”.

W myśl utrwalonego poglądu Trybunału Konstytucyjnego zasada równości odnosi się zarówno do stosowania prawa, jak i stanowienia prawa, albowiem zawiera nakaz kształtowania norm prawnych z uwzględnieniem jej treści. „Trybunał Konstytucyjny w swoim orzecznictwie za istotę równości w rozumieniu art. 32 ust. 1 Konstytucji uważa równe, czyli jednakowe traktowanie adresatów norm prawnych, którzy charakteryzują się w takim samym stopniu tą samą cechą relewantną. W grupie tych osób niedopuszczalne jest różnicowanie, czy to dyskryminujące, czy faworyzujące. Takie ujęcie zasady równości dopuszcza natomiast odmienne traktowanie osób, które tej cechy nie posiadają. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 5 października 2005 r. (sygn. SK 39/05, OTK ZU nr 9/A/2005, poz. 99) wskazał, że zasada równości daje się wyrazić w formule: nie wolno tworzyć takiego prawa, które różnicowałoby sytuację prawną podmiotów będących w takiej samej sytuacji faktycznej” (...) W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego ustalono katalog warunków, które w świetle zasady równości musi spełniać kryterium stanowiące podstawę zróżnicowania. Po pierwsze, musi mieć ono charakter relewantny, a zatem musi pozostawać w bezpośrednim związku z celem i zasadniczą treścią przepisów, w których zawarta jest kontrolowana norma i służyć realizacji tego celu i treści. Innymi słowy - kryterium to musi mieć charakter racjonalnie uzasadniony, a nie arbitralny (zob. orzeczenie z 12 grudnia 1994 r., sygn. K 3/94, OTK w 1994 r., cz. II, poz. 42). Po drugie, kryterium to musi mieć charakter proporcjonalny. Waga interesu, któremu ma służyć zróżnicowanie sytuacji adresatów normy, musi więc pozostawać w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku nierównego potraktowania podmiotów podobnych. Po trzecie, kryterium to musi pozostawać w związku z zasadami, wartościami i normami konstytucyjnymi uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych (zob. np. orzeczenie z 23 października 1995 r., sygn. K 4/95, OTK w 1995 r., cz. II, poz. 31, s. 93). Niespełnienie tych warunków świadczy o tym, że dokonane przez

prawodawcę zróżnicowanie jest niedopuszczalne” (Wyrok TK z dnia 23 marca 2010 r., sygn. SK 47/08, publ. LEX; por. wyrok TK z dnia 9 marca 1988 r., sygn. U 7/87, wyrok TK z dnia 23 marca 2006 r., sygn. K 4/06, wyrok TK z dnia 23 listopada 2010 r., sygn. akt K 5/10, publ. LEX).

Skoro zatem od orzeczeń w przedmiocie kosztów postępowania wydanych przez sąd pierwszej instancji przysługuje środek zaskarżenia, to za dyskryminującą należy uznać sytuację, w której od orzeczeń w przedmiocie kosztów postępowania wydanych po raz pierwszy przez sąd formalnie (ustrojowo) odwoławczy - taki środek zaskarżenia nie przysługuje, a kryterium różnicujące w zakwestionowanym w niniejszym wniosku przepisie, w mojej ocenie, nie spełnia wskazanego wyżej i wypracowanego przez Trybunał Konstytucyjny katalogu warunków, które w świetle zasady równości musi spełniać dopuszczalne kryterium stanowiące podstawę zróżnicowania i w tym stanie rzeczy, w moim przekonaniu, art. 426 § 1 i 2 K.p.k. jest również niezgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji.

W związku z powyższym, wnoszę jak na wstępie.

